

باز هم به مدارس و امتحانات

احمد احمدی

کامل مطالعه کنند. به این منظور همه محتوای کتاب درسی از جمله متن‌ها، فعالیت‌ها، تصویرها، سؤال‌ها، آزمایش‌ها، نمودارها، تمرین‌ها و... را بیاموزند، به طوری که مطمئن شوند همه مفاهیم موجود در کتاب درسی را درک کرده‌اند و پاسخ سؤال‌ها و مسائل طرح شده در آن را به درستی یاد گرفته‌اند.

محتوای هر کتاب درسی اهداف شناختی، نگرشی و مهارتی معینی را دنبال می‌کند که برآیند آن‌ها، شایستگی‌های معینی هستند که دانش‌آموزان در فرایند یاددهی‌یادگیری آن کتاب به دست می‌آورند. در حالی که بخش قابل توجهی از این شایستگی‌ها از طریق آزمون‌های مستمر و در طول سال تحصیلی ارزشیابی می‌شوند، آزمون‌های نهایی عمدتاً بر ارزشیابی اهداف شناختی کتاب‌های درسی تمرکز دارند. به بیان دیگر، نظام آموزشی از اهداف نگرشی، مهارتی و شایستگی‌های پایه که لازمه تربیت نسل آگاه و توانمند است، چشم‌پوشی نمی‌کند، بلکه تأکید دارد که این اهداف و شایستگی‌ها باید در آزمون‌های مستمر و با مرجعیت دبیران و اولیای مدرسه به طور جدی پیگیری شوند.

به منظور تبیین شفاف اهدافی که آزمون‌های نهایی بر اساس آن‌ها طراحی می‌شوند، جدول‌هایی با عنوان «جدول اهداف، محتوا و ارزشیابی» به تفکیک پایه‌های تحصیلی و کتاب‌های درسی تدوین شده‌اند. این جدول‌ها کمک می‌کنند تا دانش‌آموزان هنگام مطالعه درس‌ها، ارتباط میان محتوای آن‌ها با اهداف را درک کنند. کشف رابطه میان اهداف و محتوای هر درس به معنای دست‌یافتن به نقشه آن درس است. این نقشه همچون چراغ و نورافکنی مسیر درست یاددهی‌یادگیری درس را به دانش‌آموزان نشان می‌دهد. در این جدول‌ها، محتوا و بارم هر درس متناسب با هر کدام از این اهداف نیز تعیین شده است. در بارم‌بندی درس‌ها، ملاحظات و توضیحاتی درباره ابیدها و نیایدهای آن درس ذکر شده است. با اطلاع از بارم و ملاحظات هر درس، می‌توان زمان مطالعه و برنامه‌ریزی فعالیت‌های یادگیری را مدیریت کرد.

سؤال‌ها چگونه طراحی می‌شوند؟

طراحی سؤال‌های آزمون‌های نهایی چند روز قبل از برگزاری آزمون، در قرنطینه و امنیت کامل و با کمک گروهی

همان‌گونه که اطلاع دارید، در خرداد و شهریورماه هر سال تحصیلی، در اغلب پایه‌های تحصیلی دوره دوم متوسطه نظری، آزمون نهایی برگزار می‌شود. برای آشنایی بیشتر دبیران با ویژگی‌های آزمون نهایی، فرایند طراحی، تصحیح و اجرای آن، با عنوان «راهنمای عمل آزمون‌های نهایی» تدوین شده است که بخش‌هایی از آن را بررسی می‌کنیم.

آزمون نهایی

«آزمون نهایی» آزمونی کتبی است که وزارت آموزش و پرورش به شکل سراسری و استاندارد در سطح ملی برگزار می‌کند. این آزمون برای تعیین میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان طراحی و اجرا می‌شود. آزمون پیشرفت تحصیلی میزان موفقیت دانش‌آموزان را در یادگیری موضوع‌ها و محتوای درسی بررسی و تعیین می‌کند و از این طریق، امکان ارتقای دانش‌آموزان به پایه تحصیلی یا دوره تحصیلی بالاتر را فراهم می‌کند. از این‌رو، سؤال‌های آزمون نهایی بر اساس اهداف و محتوای کتاب‌های درسی و در چارچوب آن‌ها طراحی می‌شوند.

سؤال‌های آزمون‌های نهایی به گونه‌ای طراحی می‌شوند که دانش‌آموزانی که در کلاس درس حضور فعال داشته و مطالب کتاب را به درستی فراگرفته‌اند، اطمینان خاطر داشته باشند که قادر به پاسخ‌گویی کامل به این سؤال‌ها خواهند بود.

نتایج آزمون‌های نهایی علاوه بر تعیین میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، به دبیران، مدیران مدرسه‌ها، مجریان، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران آموزش و پرورش نیز در تشخیص مسائل و مشکلات آموزش و پرورش و اصلاح آن‌ها کمک خواهد کرد.

یکی دیگر از کاربردهای نتایج آزمون‌های نهایی، ایجاد «سابقه تحصیلی» است که در کنار نتیجه آزمون سراسری، در فرایند گزینش و پذیرش دانش‌آموزان برای ورود به مراکز آموزش عالی از آن‌ها استفاده می‌شود.

دانش‌آموزان برای شرکت در آزمون نهایی و موفقیت در آن چگونه باید آماده شوند؟

برای موفقیت در آزمون نهایی باید کتاب‌های درسی را دقیق و

از دبیران باتجربه، در مرکز ارزشیابی و تضمین کیفیت نظام آموزش و پرورش، با همکاری معاون آموزش متوسطه و نمایندگان دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی متوسطه نظری انجام می‌شود.

سؤال‌های آزمون نهایی چگونه سؤال‌هایی هستند؟

انواعی از سؤال‌ها در آزمون نهایی قابل‌طرح‌اند که برخی از آن‌ها بدین‌قرارند:

- مشابه آن‌ها در قالب‌های گوناگونی در کتاب‌های درسی آمده‌اند، مانند: فعالیت، مثال، تمرین‌های درون و آخر فصل، خود را بیازمایید و خودارزیابی.

- در چارچوب محتوای کتاب هستند، اما می‌توانند شبیه همان پرسش‌های موجود در کتاب درسی نباشند.

- ممکن است بیش از یک راه‌حل و یک جواب داشته باشند؛ پس دانش‌آموزان می‌توانند پاسخ‌های متفاوتی به آن‌ها بدهند.

- می‌توانند داده‌محور و شاهدمحور باشند. در این نوع سؤال‌ها، دانش، داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز در اختیار دانش‌آموز قرار داده می‌شود تا با بررسی آن‌ها به سؤال‌ها پاسخ دهد.

- دانش‌آموزان را به تأمل و تفکر بیشتر ترغیب و به آن‌ها کمک می‌کنند تا یادگیری خود را به موقعیت جدید تعمیم دهند.

- به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا درک قوی‌تری از یک موضوع داشته باشند و با موضوع‌های دیگر یا دنیای واقعی ارتباط برقرار کنند.

- دانش‌آموزان را تشویق می‌کنند تا با استفاده از دانش و مهارت‌های خود، موضوع را در سطح عمیق‌تری بررسی کنند.

- غالباً نمی‌توان به آن‌ها با بله و خیر یا یک پاسخ ساده و چندکلمه‌ای پاسخ داد، بلکه دانش‌آموزان باید نظر‌ها و دلیل‌های خود را ارائه کنند.

- تنها دانسته‌های دانش‌آموزان را اندازه نمی‌گیرند، بلکه مطالب جدیدی به آن‌ها یاد می‌دهند تا بتوانند نقاط قوت و ضعف خود را بشناسند، یادگیری خود را نظارت و هدایت کنند، که از این طریق احساس رشد و عاملیت در آن‌ها تقویت می‌شود.

- در قالب‌های متفاوتی مانند کوتاه‌پاسخ، درست / نادرست، کشف ارتباط و تشریحی ارائه می‌شوند.

برگه‌های آزمون نهایی چگونه تصحیح می‌شوند؟

پس از برگزاری آزمون و پیش از ارسال پاسخ‌برگ‌ها به مصححان، راهنمای تصحیح سؤال‌ها، که طراحان سؤال‌ها آن‌ها را آماده کرده‌اند، در اختیار ناظران دفتر تألیف کتاب‌های درسی و دبیرخانه راهبری آن درس قرار می‌گیرد تا از نظر میزان دقت و جامعیت پاسخ‌ها، بررسی شوند. راهنمای تصحیح باید به گونه‌ای باشد که هرگونه جواب صحیحی را، حتی اگر در کتاب درسی نباشد، در برگیرد تا دانش‌آموزانی که با خلاقیت و ادبیات خاص خود به سؤال‌ها پاسخ صحیح می‌دهند، نمره کامل بگیرند.

مصححان کار تصحیح پاسخ‌برگ‌های آزمون نهایی به صورت الکترونیکی را، بلافاصله پس از تأیید راهنمای تصحیح، آغاز می‌کنند. در این روش، بر اساس شیوه‌نامه مربوط، پاسخ‌برگ شرکت‌کنندگان پویش (اسکن) و در سامانه بارگذاری می‌شود. سپس سربرگ پاسخ‌برگ‌ها که حاوی مشخصات شرکت‌کنندگان است، توسط سامانه جدا و پاسخ‌برگ‌ها برای مصححان مستقر در یکی از استان‌های کشور (به جز استان محل تحصیل شرکت‌کننده) ارسال و دو بار توسط دو مصحح مستقل نمره‌گذاری (تصحیح) می‌شود. در صورتی که اختلاف نمره‌های این دو مصحح، یک نمره یا کمتر از آن باشد، میانگین نمره‌های آن‌ها توسط سامانه محاسبه و به عنوان نمره نهایی ثبت می‌شود. اگر اختلاف نمره دو مصحح بیش از یک نمره باشد، پاسخ‌نامه به مصحح سوم ارجاع داده می‌شود.

این فرایند دقیق و زمان‌بر برای آن است که حتی از هیچ دانش‌آموزی تضييع نشود و نمره کسب‌شده، نمره واقعی دانش‌آموز باشد.

ملاحظات آن که در آزمون‌های فیزیک لحاظ می‌شوند

- نمره هر فصل غالباً می‌تواند تا ۵/۰ نمره نسبت به جدول هدف-محتوا تغییر کند.

- از مطالب مربوط به «خوب است بدانید»، «زندگی‌نامه دانشمندان و تاریخ علم»، «نتایج فعالیت‌های تحقیقی»، «واژه‌نامه»، «موارد اشاره‌شده در پاورقی بعضی از صفحه‌ها» و «رمزینها و پیوست‌ها»، پرسش یا مسئله‌ای در آزمون‌ها طراحی نمی‌شود.

- در هر آزمون ثابت‌های فیزیکی مورد نیاز داده می‌شود.

- نوشتن یکاها در پاسخ‌های پایانی الزامی است.

- رعایت همه محدودیت‌های اعلام‌شده در مورد حد محتواها و مفاهیم در کتاب درسی، در ارزشیابی و طراحی سؤال‌ها، الزامی است.

- در ارزیابی‌های مستمر و پایانی، انتظارات عملکردی مورد توجه قرار می‌گیرد. فهرستی از این انتظارات و نمره آن‌ها عبارت‌اند از:

- طراحی آزمایش: ۱ تا ۲ نمره

- تجزیه و تحلیل داده‌ها، رسم نمودار، نتیجه‌گیری از داده‌ها، پیش‌بینی و...: ۲ تا ۴ نمره

- پاسخ به پرسش‌های مفهومی (مفهوم، کاربرد، تحلیل و ارزیابی): ۴ تا ۷ نمره

- توانایی حل پرسش‌های محاسباتی: ۹ تا ۱۱ نمره

- حل مسائل در شرایط جدید (تحلیل، کاربرد و استدلال): ۱ تا ۳ نمره

توجه: لازم به یادآوری است، که نمونه انواع پرسش‌ها در سطح‌های گوناگون یادگیری (به یادآوردن، فهمیدن، به کار بستن، تحلیل، ارزیابی و ...) در کتاب درسی هر پایه موجود است.